

Иррерреррррр
гугл 8

3719
7-79

1914/20

The Newsletter
"Women with University Education"
is funded through

GLOBAL FUND FOR WOMEN

Լրագրոյի այս համարի հրատարակումը հնարակոր դարձավ
ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՍԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
հովանավորութեան շնորհիվ

«Վանապարանական կրթութեամբ կանայք» լրագրոյի # 16-ը
ստացուած է՝ Ձեռնարկ համարում Նոյեմբեր 1914

16019

ԼՐԱԿԱԴԵԱ.

17 MAR 2017

ИНСТИТУТ
ВОСПРЕДЕЛЕНИЯ
Академия Наук
СССР

3719
7-79

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

20322

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐԱԳՈՒ

Սանկտ-Պետերբուրգի

1914

3719
7-79

22 JUL 2013

ԿԵ. 202

3

ՍՅՐԱՐԴՆ

**

Այս վերնագրի տակ փոքրիկ գրածքիս պատակն է երևան հանել արդարութեան այնք. որին փնտոելուց յուսահատութեան տե-
ր աւի:

Երբ հայ պարբերական թերթերում լոյս էր
բանում իմ հակառակորդների յօդածները. ես
ամիջապէս պատասխանում էի. բայց չը գիտեի
է ինչու խմբագրական կազմերի կողմից պատ-
աւարանութիւնների էի հանդիպում: Մէկը ա-
ւջարկում էր ամփոփ գրել. միւսը՝ ուշացրել էք
այլն:

Պարզ է, որ խմբագրական կազմերն էլ խոյս
էին տալի բանակաւիւներ գետեղելու թերթի էջե-
րում:

Ապա էլ ինչ էր մնում ինձ անելու, եթէ ոչ
այս համառօտ ինքնակէսազրութիւնը ի նկատի
ունենալուց:

Մեր այսօրւան գրութիւնը մեզ չէ զար-
մացնում, քանի որ հայկական յատկութիւնների
ցաւոտ վերքերի զոհն ենք համարւած:

Վերքերի, որոնց արմատները շատ խոր են
թափանցել իւրաքանչիւր հայ մարդու ներքի-
ւում...

Վերքերի, որոնց անդադար ենթակայ են,
հայի ցաւերը իրէնց շէնքին կրող անհատները...
և սա ոչ անհատական, այլ և ազգային ցաւ է.
որը կարօտ է լուրջ բուժման:

Հեղինակ:

1914 թ. Աշտ-Ղուր:

2356-2000

ԿԵ. 37.

Պ. Գալստիան
պատմ.

ԱՐՄԱՎԻԿԱՅԻՄ

Հայաստանի Հանրապետության
Գրականության և Գեղարվեստության
Նախարարություն

Ե Ե Ե

19

* *

Շատերը չը գիտեն իմ մասին. ո՛րք հմ. հմ. որդին. որտեղացի և ինչ ազգի պատկանող:

Քչերը գիտեն. նրանք էլ պարբերական թերթերում ուզում են ուժով հաստատեն, որ ես-ես չեմ, այլ մի ուրիշ անձնաւորութիւն, որը՝ և՛ վաշխառու, և՛ կաշառակեր, և՛ դիմակաւորւած, և՛ անձնական հաշիւներով դպրոց փակել տւող, և՛ վատթար, և՛ հասարակութիւն ալլասեռող մարդ:

Որպէսզի ընթերցող հասարակութեան հետ ես էլ սխալւած չը լինեմ իմ ով լինելու մասին, հրապարակաւ յայտնում եմ, որ ես փախել եմ և՛ վաշխառուներից, և կաշառակերներից, և՛ դիմակաւորներից, և՛ դպրոց փակողներից, և՛ վատթար, և հասարակութիւն ալլասեռողներից: Եւ որպէսզի հաստատած լինեմ ասածներս, ուստի խնդրում եմ հայ հասարակութեան սեղ—սպիտակից ջողողիներին հաճոյթեամբ կարգան իմ այս փոքրիկ պատմութիւնը:

Այն օրից, երբ ծնւել եմ մօրիցս, ճիշտ պատմել չեմ կարող. որովհետեւ հաղիւ եմ մտաբերում այն քաղցր, հաճով—հոտով մանկութեանս օրերը, ինչ ես եօթը տարեկան էի և գնում էի վարժատուն: Մինչև եօթը տարեկան հասակս կարող է պատահած լինի, որ ես վաշխառու և այլն յատկութիւնները ունեցել եմ. որից առաջ ինձ ոչինչ յայտնի չէ:

Տառտ, պապս. ծնողներս ու ընկերներս ինձ

«Աշօ» էին կանչում. մանաւանդ պապս, որ մի առանձին քաղցրութեամբ էր արտասանում «Աշօ» բառը:

Ես պապիս ամենասիրելին էի. զրեթէ ամեն երեկոյ խաղում էի նրա ճիւղմակած միրուքի հետ, որը ինձ համար ամենազւարճութիւն պատճառող խաղալիքն էր համարւած:

Վարժատանը իմ անուն փոխեցին Աշօ-ի տեղ Արշակ կանչեցին և որ գլխաւորն է մի անուն էլ աւելացրին վրան:

Արշակ անւամբ շատերը կային վարժատանը. որպէսզի չը շփոթէին իմ փոքրիկ բարձրապատութեան անւան հետ, աւելացրին Յակովբեան հայր անունս:

Երբ տուն վերադարձայ, իմ միակ զբաղմունքի առարկան նոր անունս էր՝ Արշակ Յակովբեան, որ հոլովում էի և՛ տանը, և՛ փողոցում, և՛ նոյնիսկ ճաշի ժամանակ:

Իմ երեխայական թոթովանքը պապիս խիստ դուր էր գալի. նա ինձ առնում էր ծնկանը ու ժամերով և՛ խաղում էի պապիս միրուքի հետ և արտասանում նոր անունս:

Ու այսպէս շարունակ ես միշտ յաճախում էի վարժատուն և միշտ էլ նոր—նոր բառեր պատմում պապիս:

Իմ այս ուրախ կեանքը երկար չը տևեց:

Մի օր վարժատուն մտան մի քանի «կալարթ»աւոր ու հրացանաւոր մարդիկ. մեզ բոլորիս դուրս արին վարժարանից, դուռն էլ կարմիր բանով «փեշատեցին»:

Իմ ինքնասիրութեանը դիպաւ այդ «կակարթ» աւուրների արածը, լալով գնացի պապիս վզովը փաթաթեցի ու հուզմունքից քիչ էր մնում ճաքէի Պապս, չէմ յիշում ինչ կերպ հանգստացրեց ինձ. միայն գիտեմ այն՝ որ նրանից յետոյ տարան բուրբուղին ուրիշ վարժարան: Այստեղի վարժապետներից ես սարսափում էի, որովհետեւ որանք էլ «կակարթ» ու փայլուն կոճակներ ունէին: Բայց այստեղի կակարթ-«աւուրները» նրանց պէս չէին. մօտեցան, շոյեցին մազերս ու մի քանի հարցեր առաջարկեցին, որոնց ես կէս վախ, կէս ամօթով պատասխանեցի. իսկ երբ անունս ցանկացան իմանալ, վստահ, անվախ արտայայտեցի՝ Արշակ Յակովբեան:

Տեսնելով համարձակութիւնս, ուսուցիչը սկսեց մանրամասն հետաքրքրել ինձնով. ռրտեղացի, ռւս սրբին, քանի՞ տարեկան, քանի՞ տարի եմ սովորել, հայր, մայր ունիմ. յետոյ կարդացի մի քանի տող և բացատրեցի ու գրատախտակի վրայ սպիտակ քարի կտորով գրեցի՝ «ղասարան» և «ШКОЛА» բառերը:

Ինձ նստացրին բուրբուղին անձանօթ տղաների մօտ. որոնցից և՛ վախենում, և՛ միևնոյն ժամանակ ամաչում էի: Երբ հայրս ուզեց իմանալ թէ որ դասարանում նստացրին ինձ. վարժապետը շնչաց՝ — երկրորդ:

Իմ նոր դպրոցական կեանքն էլ երկար չը տևեց. ընդամենը երկու տարւայ ընթացք ունեցաւ:

Մայիսեան մի գեղածիժաղ օր, մի սիրուն, նախշուն թուղթ ձեռքիս, ընկերներիս հետ ծաղկե-

նջեր կազմելով, կանաչ մարգագետինների լայով, հեալով շտապում էինք տուն:

Երբ յանձնեցի փոքրիկ «ատեստատ» հօրս, ատ ուրախացաւ. համբուրեց ճակատս և յայտնեց՝ ը զալիղ տարին ես գնալու եմ քաղաքում սովորեմ:

*
* *

Քաղաքի մասին շատ բան գիտէի. շատ բան
լսել էի, բայց չէի տեսել. երբ հայրս յայտնեց
քաղաք գնալու մասին, ուրախութիւնից չէի իմ
նում-ինչ անէի:

Այդ օրը մայրս որքան խնդրեց հաց ուտե
լը կարողացայ. երեխային յատուկ բնաւորութեա
մի այլ կեանք էի երազում քաղաքում:

Գիշերն էլ երբ պարկեցիք բնել, հագար
մի երազների շարքեր անցկացրի. թուում էր,
արդէն քաղաքում եմ գտնուում, իմ առաջ կա
գնած են մեծ ու հոյակապ շինութիւններ. լայն
մաքուր փողոցներ. բոլորն էլ վարժապետիս պ
մաքուր են հագնւած. թուում է՝ որ գիշեր է. փ
ղոցներում լապտերներ են վառւած և այնպ
լոյս է, կասես ցերեկ լինի. և շատ մտապատկե
ների վերջիշումներ, որ ստացել էի դպրոցում:

Շատ չանցաւ, հրազած օրերս իրականութեան
շաւղի մէջ էին ուզում մտնել: Մի երեկ
հայրս յայտնեց, որ վաղը, առաւօտեան շուտ
մենք ճանապարհւելու ենք քաղաք:

Մայրս պատրաստութիւն էր տեսնում
սիրած որդու համար, տառա շորերս էր կապու
իսկ ես պապիս հետ լուրջ զրուցում էինք:

Երբ պարկել էինք քնելու, պապս երկար
պատմել ինձ, սակայն ոչինչ չէի իմացել, բայ
այն, որ ես պէտք է նամուսով, դէյրաթով, զոչ
և լաւ սովորեմ:

Առաւօտեան վաղ վերկացրին, նախաճ
շեցինք, և երբ պատրաստեցի դուրս գալ տնի

մայրս ամուր գրկեց ինձ, սկսեց հեկեկալ. այդ
միջոցին էր, որ պապս բաժանեց և ինձ դուրս
տարաւ: Ես չէի հասկանում թէ ուր եմ գնում.
կարծում էի միւր տանից աւելի լաւ տեղ, և որ
այնտեղ ինձ մաքուր և լաւ պէտքէ պահեն ու
սովորացնեն լաւ մարդ լինել, որի յոյսերով մի
այն, ապրում էր իմ փոքրիկ մանկան հոգին:

Երբ ծածկեցինք հարազատներից, մի անորոշ
տխրութիւն համակեց ինձ, սկսեցի արտասուել.
այդ չը նկատեց հայրս, որովհետեւ ձիւ գաւաղին
էի նստած:

Այդ օրը իմ փոքրիկ ուղեղիս մէջ ստեղծեց
բարեկրօնեան խառնակչութիւնը, որը յետոյ միայն
պարզելու է օտարութեան ցաւոս ու սրտամաշ
կողմերը:

Քաղաքում ինձ ընդունեցին երրորդ դա
սարանում. այս տեղ էլ ինձ նորից «կնքեցին»
ու դարձայ Արշակ Յակովբեան Պօղոսեան, Ар-
шакъ Акоповичъ Погосовъ:

Ինձ տեին մի ընտանիքում, որտեղ առանց
հօրս հաց չէի կարողանում ուտել: Երբ հայրս
ուղեց գնալ, ես ամուր կայ նրան ու երբէք
չէի ցանկանում մենակ մնալ անձանօթ ընտա
նիքում:

Հայրս ինձնից ծածուկ թողնում է քաղա
քը, ուր ես օտարութեան առաջին սաղմերը տեղա
ւորեցի իմ ներքինում:

Սկզբում ամեն ինչ զգելի էր, բայց կամաց
կամաց սկսեցի ընտելանալ:

Երեք տարուց ետ ես վերջացրի դպրոցի
հնգամեայ լիակատար դասընթացը ու առաջա

նից աւելի գեղեցիկ «ատեստատ» ձեռքս ուղևորում եմ հայրենիք:

Ուսուցիչներիցս մէկը՝ Борисъ Скобичев-ский-ն տեսնելով իմ ընդունակութիւնը կրթականի մէջ, կանչում է հօրս և տաջարկում ինձ գիմնազիօն տալու:

Հայրս չի ցանկանում, պատճառաբանելով, որ Արշակը թոյլ կազմածք ունի և որ հիւանդանալուց խիստ վախենում է:

Նրանից ետ հօրս «մագազին»-ում և՛ օգնում էի և՛ միևնոյն ժամանակ սիրում էի կարգալ մեծ-մեծ մարդկանց պատմութիւններ. որոնցով տարւելս պատճառ դարձաւ թողնել հօրս գործերը ու զբաղւել գրատարան հիմնելու խնդրով:

Որի իրագործման մէջ ինձ սկսեցին հալածել իմ հակառակորդները, որոնք բոլորը մի թայֆայ էին կազմում:

Ստացայ մի շարք անոնիմ նամակներ, որոնց մէջ սպառնում էին ինձ կտոր-կտոր անել, արիւնս խմել:

Բացի նամակներից, Բագում ծառայող Բռնակոթցի «պրիկաշչիկ» պ. Յովհաննէս Տէր-Գէորգեանը, որին ճանաչում են խիստ տգիտ և չար նախանձի տէր անձնաւորութիւն. յայտնի չէ ում գրութեամբ, կեղծ ստորագրութեամբ մի յօդած է գետիզում «Աշխատանք» թերթում և հարայ-հրոցը գցում. որ երբ թէ՛ ես և հայրս գողացել ենք հին գրատարանի գրքերը, իբր թէ ընթերցարան բառը ինձ համար անհասկանալի է. և մի շարք իրէն յատուկ նենգամիտ բառեր:

«Շուտ արա դու բռնի, որ նա քեզ չը

տանի»: Այս իմաստի մի առած կայ. «պրիկաշչիկ» պ. Յովհաննէս Տէր-Գէորգեանը, որի անձնաւորութեան մասին մի այլ յարմար առիթով կը գրեմ, տարած առածի էութեամբ աշխատեց մեզ, իող անւանել, բայց ձեռք առած եռանդուն միջոցներս պարզեց իսկական գողին, որի մանրամասնութիւնը հետեւեալն է:

Հանէսի յօդածի առթիւ դիմեցի Թեղի երիտասարդութեան «Գրագիտական Ընկերութեան» երեսն հանելու իսկական գողերին:

Ընկերութիւնը որոշեց իր զարոյթը և զգաւնքը յայտնել ստայնօդ տեղեկութիւններ տուղ կեղծ պարոնին և զիմել հասարակութեան ընդհանուր ժողովին պարզելու այն՝ թէ ծխական դպրոցը փակելուց, ում է յանձնւած Ներսէս վարդապետ Միլիք-Թանգեանի աշխատանքով լանազան տեղերից հաւաքած գրքերը, թուով 400 կտոր:

Ձանազան կարծիքներից ետ, հանգուցեալ որիկին Անոյշ Արզարիանը և ժամկոչ (այժմ կենդանի) Սաչօ Ղազարիանը պատմեցին իրենց սչքով տեսածը:

Ընկերութեան անդամներից թուով տասը հոգի գնում են յիշեալ «պրիկաշչիկ» Յովհաննէս Տէր-Գէորգեանի հօր մօտ և պահանջում գրքերը:

Քահանայ մարդը սկզբում չեմ ու չում է անում, ասելով, որ գրքերը հենց նոյն պրիկաշչիկ որդու սեփականութիւնն է և ինքը իրաւունք չունի տալու:

Մինչ այս, մինչ այն, տղաներից երկուսը Թան անկիւնում գտնում են գրք երբ, որոնց վրա

լինում է դպրոցի կնիքը:

Քահանան լուծւում է համբուսւմ են երկ հարիւրի մօտ թերթահան եղած, փոշու, «ուշ» մէջ թաղած զրբեր և բերում գրադարան: Ի մնացորդ 200 հատը մինչև օրս էլ բաժանւում է նրանց ցեղի մէջ, որոնցից մի մասը Բաֆֆ գրածքներն են:

Գրքերի գրաւումը ևս առիթ տւեց աւել մօտ լինելու Հանէսի գոյնին և Բոնակոթի աթիւ թշուա մասը, որը շատ անգամ էր զոհել իր հաւատը զէպի նման զրպարտողները, երևան եկաւ մամուլի մէջ իր զգանքը ու դայրոյթը շրթունքներին և միանգամայն, ընդմիջւո վայր դնելու «պրիկաշիկի» գրիչը. որը թաղած էր ամբողջ տասը տարի:

Դրանից ետ իմ երկու ընկերներով Արշա Մալարեանի և Ամիրջան Մինասեանի հետ նւիրւեցինք գործին ու գիշեր ցերեկ զինւորի պէ պաշտպանում էինք զրատարանը մութ ու նհլ գամիրտ ուժերից:

Ձեռնարկեցինք սեփական շէնքի, սակայն իմ բացակայութեան օրով փլում է ու փլած մնում, որի համար ես չէի խնայել իմ նւթակա միջոցները:

Այդ կատարւում է այն ժամանակ, երբ Երեւան քաղաքում Նիկողայոս Տէր-Գէորգեան օժանդակութեամբ սովորում էր դիմադիօն դասընթացը անցնելու:

Մի տարի սովորելուց, ամսական յիսուս ուրբի ուսման վարձ վճարելուց յետոյ, ես մօտեցայ Եթերորդ դասարանի կուրսին. հենց այդ վերջնական ժամերին ուղեղի թմրութիւն

томление мозга» եմ ստանում. ինձ տեղափոխւում են հայրենիք բժշկ պ. Վարդապետեանի որհրդով: Հայրենիքի մաքուր օդը, ջինջ ջուրը ին կարող հազդել առողջութեանս վրայ. ես լորտվին առողջանում եմ. պատրաստւում էի ալ շարունակելու և մի սիրուն «ամենատառ» էլ րէն ստանալու:

Սակայն մօրս վաղաժամ մահը կաշկանդեց միտքը, լեզուն, գրիչը և ընդմիջւո փալասաւ իմ վաւումն ձգտումները:

Մի տարւայ տատանումներից յետ, թիֆլիսում հանգուցեալ Աւետիք Արասխանեանի հորհրդով և միանգամայն, ընդմիջւո վայր դնելու «պրիկաշիկի» գրիչը. որը թաղած էր ամբողջ տասը տարի:

Մի տարւայ պաշտօնավարութիւնս, մանաւանդ լաւ միջավայրում ձուլեց իմ ջղերը ու ինձ սպեց այդ ուղղութեան հետ: Ամառային «Կոնիւնները» բարերարիս՝ Նիկողայոս Տէր-Գէորգեանի հետ անց կացրինք հայրենիքում:

Երբ օգոստոսի 20 ին, ես ուղեցի թողնել լոյզ, Քեռիս խնդրեյ մնալ Բոնակոթում պաշտպանութեան, մանաւանդ, որ հոգաբարձութիւնը պարտւում էր մնալ. և որ հարազատներս մխիթարութիւն կը պատճառէի:

Չը կարողացի մերժել. հեռագրով յայտնեցի լուրիս հոգաբարձութեան, պատաւոր անգամ Աւ. Չարգարեանին, որ չեմ կարող երկրորդ արին լինել իրենց դպրոցում:

Եւ այդպէս մնացի Բոնակոթի դպրոցում քաշտավարելու:

Որպէս հայրենիքի դպրոց ես մի այլ աչքով

էի նստում և երկու տարւան պաշտօնավարութեան օրով մի շարք փոփոխութիւններ և մտցնում զպրոցական կեանքում առհասարակ:

Պիտի ասեմ, որ ես շինտարական բնաւորութեան տէր լինելով չը խնայեցի իմ ստացաւ ողորմելի ոռճիկը գործադրելու դպրոցի շէնքի համար:

Բնական է, որ իմ հակառակորդները պէտք է ճաքէին և ճաքեցին էլ: Երբ ես թողի Բոնակոթի դպրոցը վարժուհու խաբէբայութիւնների համար մէկը սկսեց գրել՝ որ իբր թէ ես կեղծ անւան տալայն է՝ Գէորգ Հայրապետեան, նուեռութեամբ ես պաշտօնավարում: Ինչպէս թէ՛ կաշառքով է մտնող դպրոց մի երրորդը՝ իր տասը տարւան թաղապետը և կենդանացնում, կարծելով որ ընթերցող հասարակութիւնը մոռացել է իր արարքները, որ մի ժամանակ անարգանքի սիւնին գամեց նրա էութիւնը:

Բոնակոթի ծխական դպրոցի փակման խընդիրը առիթ համարելով «պրիկաշիկ» Տէր-Գէորգեան Հանէսը իր մի քանի «կարտօժիկ» ու խիստ տգետ ընկերներով ասպարէզ է եկել դպրոցի փակումը անխղճօրէն ինձ վերագրելով իր տասը տարւան ոխը, այսօր ուզում է հանատեանել. բաց թողնելով իր սանձարձակ գրիչը օպիտակ ու անարատ թղթի վրայ:

Եւ երբ ես հրաւիրեցի լիազօրական ժողով «Բազէի Զայն»-ի միջոցով, բացատրութիւններ տալու, սուս կացան գող կատի պէս ու թաքնւած էլ մնացին գրչի խղբգանքի տակ, Մի բացատրութիւն, որ իսկապէս կարող էր տալ գրչի աղնիւ

շիտակ մարդը: Սակայն ում պատկերն էի տեսնում, «կարտօժիկների», «պրիկաշիկների», դատարաններում շրջադիւրների, որոնց հետ կարգին մարդը, հրեք չէր խօսի:

Եւ այսպիսով քիչ էր մնում ընթերցող հասարակութեան հետ ինձ էլ թերահաւատ դարձնելիս դէպի իմ անձնաւորութիւնը:

Սակայն կամքի ուժն ու տոկունութիւնը ցրեց նոցա, երևան հանելով իմ այս փոքրիկ գրածքը:

Իմ հակառակորդներին կարմրացնելու, ընթերցող հասարակութեան և գլխաւորապէս ինձ հաւատարմացնելու, որ ես ոչ վաշխաւու, ոչ կաշառակեր և այլն չեմ, տպագրութեան եմ յանձնում ձեռքիս տակ եղած հետեւալ փաստաթղթերը:

Ա. ԻՄ ԱՆՅԱԳԻՐԸ

Паспортная книжка безсрочная. Выдана изъ Караклисинскаго сельскаго управленія, тысяча девят-сотъ одиннадцатаго года, марта 21-го дня, Аршаку Погосову за № 116.

Բ. ԱՐԴԱՐԻՍԻ 2-րդ ՏԵՐՈՒՆՑ ՀՐԵՆԻՐԵԹՈՒՂԹՐ

Ապրիլի, 1910 թ. յունիսի 25-ին

Մեծարգոյ

պ-րն Արշակ Պողոսեան,

Հոգաբարձութեանս Թիֆլիսից պ. Աւ. Զարգարեանը յայտնում է, որ այս տարի էլի Զեղ հրաւիրենք: Մենք էլ խոնարհաբար խնդրում ենք արժան համարէք այս տարի ևս գալու մեր գիւղը. որով թէ դուք ծանօթ էք երեխաներին և թէ երեխաները Զեղ: Մենք միանգամայն բաղ-դաւոր կը լինէնք, եթէ չը մերժէք խնդիրներս: Առանց այն էլ դուք խօսիչ էք տեւ ձեռնարկելու սպառողական խանութի և աւաղանի կառուցման որի համար պ. Զարգարեանը Զեր խնամքին թող-նում էր մէկ հազար ուրլի. հիմայ էլ նրանք պատրաստ են տալու, եթէ միայն դուք լինէք ղեկավարը:

Վերջինս թողնում ենք Զեր խղճին:

Յուսանք, որ չէք մերժի ու ժամանակին գիւղ կը գաք:

Ընդունեցէք յարգանքներս:

Բ
Ս

արարձունքներ՝

1. Սպ. Ոսկանեան
2. Մկրտիչ Ղուկասեան
3. Յով. Նուսնուսեան

ԿՆԻՔ.

Գ. ԹՈՒՂԹ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵՆՆ

Բռնակոթի յունիսի 2-ին.

Սոյն ծառայութեան թուղթը տալիս ենք սւազ. ուսուցիչ պ. Արշակ Պողոսեանին, առ այն որ պ.-ը 1910/11 ուսումն, տարին լրիւ պաշտո-ւաւարել է, մեր խնամքին յանձնած Բռնակոթի խական դպրոցում: Պ.-ը իր ծառայութիւնը արել է շատ լաւ. բացի կրթական մասի վարե-ուց, նաև եղել է շատ բարեխիղճ գործունեայ եղովլրդական գործերում:

Ուստի պ.-ի գործունէութեան մասին տալիս ենք այս գովասանական թերթը:

Բռնակոթի Հայ-եկ. ծխական դպրոցի

ոգաբարձունք	{	1, Համբարձում Մանուշարեան
		2, Աբրահամ Ոսկանեան
		3, Բաղդիբէկ Մելիքթանգեան.

Կ Ն Ի Ք.

Գ. ԳՈՀՈՐԵՆԻՐԹԵՆՆ ԹԵՐԹ.

Բռնակոթի ծխական երկդասեան դպրոցի ոգաբարձութիւնս սոյն գոհունակութեան թերթը տալիս ենք սւազ. ուսուցիչ Արշակ Պողոսեանին, որ 1911/12 ուսումն, տարին պաշտօնավարել է մեր խնամքին յանձնած դպրոցում լրիւ: Իր լաշտօնը պ.-ը վարել է չափազանց գովելի և արեխիղճ: Կրթական մաս գնահատւած է նաև

ИНСТИТУТ
ДОСТОУПЕДЕНИИ
Аналогичный
СССР

2356-2000

թիւ. տեսչի կողմից՝ Լաւ. Բացի կրթականից նւիրահել է շատ մաքուր. զխաւորապէս բարոյա-
ւել է զգրոցի շէնքի յաւելեալ շինութեանը, որան կողմը գնահատելի է:
անչափ ջան ու ջինք է գործ գրել աւարտելու: Ամբողջ 28 տարւայ ընթացքում, ժողովու-
ր պաշտօնավարութեան ժամանակ չի նկատուած ներս չէնք տեսել ու լսել որեւէ պակաս կողմ.
ոչ մի պակասութիւն թէ հոգարարութեան, նայած, որ պ.-ը եղել է ամեն շրջանների ու
թէ տեսչի և թէ հասարակութեան կողմից: Ուստի ստակարգի մարդկանց մէջ և իրէն շատ կորրեկտ
հաստատում ենք ստորադրութեամբ և զգրոցի պահել: Նրա, պ. Արշակ Պողոսեանի անձնա-
կնքի դրոշմամբ:

Բռնակոթի ծխ. դպ.

- Հոգաբարձուներ՝
- 1, Ա. Աւագեան
 - 2, Աղալօ Յովհաննիսեան
 - 3, Երեմիա Զոհրաբեան

1912 թւի, մայիսի 25-ին
Բռնակոթ.

Կ Ն Ի Բ.

Ե. ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՆ.

1912 թւի սեպտեմբերի 28-ին, ծխական
զգրոցի հոգաբարձութեան առաջարկութեամբ
տանուէր պ. Անդրեաս Աղամեանի նախագահու-
թեամբ կայացաւ Բռնակոթի ծխականների ժող-
ովը, թիւով 158 հոգի:

Ժողովի նիւթն էր ուսուցիչ Արշակ Պո-
ղոսեանի անձնաւորութեան կանաչողութիւնը:

Ժողովը ի նկատի ունենալով Արշակ Պող-
սեանի անձնաւորութեան ճանաչողութիւնը, միա-
բերան առարկում է որ պ. Արշակ Պողոսեանը
լինելով Բռնակոթի երկրորդականից մէկը, իրէն

ընդհատուած չէ ժո-
ղովրդի շրջանում. այլ ընդհատուած ամեն կերպ
չխաւորել է աւելի մաքուր և բարիխիղճ լինել
պի իր գիմացինը: Որ հաստատում ենք ստո-
գրութեամբ:

158 ստորագրութիւն:

Ճշմարիտ է, որ այս համախօսականը կազ-
մած է Բռնակոթի հասարակութեան ժողովում
նախագահութեամբ: Ղարաբեիսի հասարա-
կութեան տանուէր. Անդրեաս Աղամեան:

12 թ. սեպտ. 28-ին.

Կ Ն Ի Բ.

Զ. ՔԱՂՈՒՆԺՔ.

Թեմական տեսչի գիտողութիւնների մա-
նից

Բռնակոթ, մայիսի 1-ին.

Մայիսի 1-ին ներկայ եղաւ Բռնակոթի ծխ.
զգր. աշակերտութիւնների դասերին ու գոհ-
ացի:

Շրջանային տեսուչ Սիմէոն Տէր Մինասեան,
11 թ.

Է. ՔԱՂԱՅԻՔ

Թեմական տեսչի գիտողութիւններէ մատահանից
Բռնակոթ, հոկտ. 1-ի

Ներկայ լինելով աշակերտների յառաջագի
մութեանը համարեցի գոհացուցիչ:

Թեմ. տեսուչ՝ Թ. Խզմախան:

Շրջան. տեսուչ Ս. Տէր-Մինասեանի նամակները

ՍԻՐԵԼԻ ԱՐՇԱԿ!

Տեղումս վարպետներ կան, բայց ցանկա
նում են աշատեղ կտրցնել և ապա գալ: Հարկաւորող և քարիխիդ՝ ուսուցչի: Արժանի եմ համա-
նայ մանրամասնութիւններ: Այդ պատճառով եմ նրան նաև նիւթական խրախուսանքի:

Մէկն ու մէկը եկէք, բերէք պլանը, պատի հա
տութեան համար, լուսավորւածների մեծութիւնը, չափուր գիւղ, 29-ին ապրիլի 1913 թ.

Նազուրմ ենք վճարելու:

Բարենկերով

Սիմէօն

Կ/8 911 թ.

Գորիս:

ՍԻՐԵԼԻ ԱՐՇԱԿ!

Նոր իմացայ, որ Բռնակոթ հա. նամակ գրիւորդ գտաւրան, որ չէինք տեսել ոչ մի ուսուցչից.
մանրամասն: Գոհե իմանաւ, որ հա. հրաւիրեց օտակ գրատարան, որի համար դարձեալ չի խնա-
շուշի և խմբագրում եմ «Դարարաղը»:

Ուղարկում եմ մինչև օրս լոյս տեսած №№-ը
Շարունակութիւնը կը ստանա Սիմէօն բէկիսուչ պ. Յովհաննէս Տէր-Միրաքեանի կող-
հասցէով: Գրիւր մանրամասն՝ ի՞նչ դրութեան մէկը 1912, 3 ուսուցչի. տարւայ աշակերտութեան
պաշտօնագիրութիւնները գնահատւած է գոհացու-

գալոցը, որ ի՞նչպէս ևս և այլն:
Բարենկեր Հայրիկիդ, Արմենակին,
Մնամ յարգ. Սիմէօն Տէր Մինասեան:

Թ. ՔԱՂԱՅԻՔ

1912—13 ուս. տարում.

Դասաւարտութիւն Արշակ Պողոսեանի.

Դասերը սկսեցին են հոկտեմ. 29-ին.

Դպրոցը լաւ դրութեան մէջ է շնորհիւ կա-
նայ քարիխիդ՝ ուսուցչի: Արժանի եմ համա-
նայ մանրամասնութիւններ: Այդ պատճառով եմ նրան նաև նիւթական խրախուսանքի:

Թեմական տեսուչ՝ Յ. Տ. Միրաքեան.
Չափուր գիւղ, 29-ին ապրիլի 1913 թ.

Թ. ԳՈՒՆԱԿԱՆԻԹԵՆ ԹԵՐԹ

Սոյն գոհունակութեան թուղթը Աչա—Ջրի
խ. դպ. հոգաբարձուներս տալիս ենք աւագ-
տուցիչ պ. Արշակ Պողոսեանին իր մաքուր և
արիւնիւրդ պարագրմունքների առթիւ, Պ. ը վո-
ել է իր պաշտօնը բարեխղճօրէն. բացել է շո-
ւի իր ոյժերը:

Ուսումնական տարւայ վերջին, թեմական
Շարունակութիւնը կը ստանա Սիմէօն բէկիսուչ պ. Յովհաննէս Տէր-Միրաքեանի կող-
հասցէով: Գրիւր մանրամասն՝ ի՞նչ դրութեան մէկը 1912, 3 ուսուցչի. տարւայ աշակերտութեան
պաշտօնագիրութիւնները գնահատւած է գոհացու-

ցիչ: 2 ընայած, որ ուսումը սկսել էր հոկտեմբերի 29-ին:

Տեսուչը խնդրեց աւելացնել ոտճիկը և առաջարկ ֆնայ երկրորդ տարին, որին հասարակութիւն համաձայնեց:

Հոգաբարձուներ՝
 1. Յակովբ ք. Գարրիէլեւ
 2. Միքայէլ Ալիխանեան
 3. Յովհ. Դաւթեան

Աշաջուր, մայիսի 27-ին.

1913 թ.

Կ Ն Ի Բ.

Ի. ԵՐԵՎԱՆԻ ԹԵՄԱՌՍ

Պատահած դէպքի առթիւ իմ գրութիւննեմամուլում:

Բաց նամակ օրիորդ Փեփրոնէ Յովհակիմեանի

Ես կատարելապէս իրաւունք եմ համարուհրապարակօրէն յայտնել Ձեզ՝ որ զուր իխաբեցիք խօսք աւելք ամուսնանալու, խնդրցիք գնեցի պակաս իրէրը, արի անտեղի ծախք և ի վերջոյ իմ պատիւը զոհեցիք Ձեր զազրեխաբեբայութեանը:

Դուք ինքնիրդ դատեցէք Ձեր արածի մսին. ձեռներդ զրեցէք Ձեր խղճի վրայ. զղջացէ որ ուսուցչական ասպարէզի շէմքում, կատարցիք մի մեղսագործութիւն-խաբեբայութիւն, որ

լաւ ոչինչ չի խոստանում Ձեր ապագայ պաշտօնավարութեանը:

Ուսուցիչ՝

Արշակ Պողոսեան:

«Կոստ»

Լ. ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

օր. Փեփրոնէ Յովհակիմեանին

Որովհետեւ խճճանքներով չի պարզւի դէպքի իրողութեան ճշտութիւնը ամբողջապէս, հրաւիրում եմ օրիորդ Փեփրոնէ Յովհակիմեանին միջնորդ դատարանի:

Դրութիւնս լոյս տեսնելու օրից տալիս եմ քսան օր ժամանակ, առաջարկելով հետեւալը՝ որ օրիորդը ընտրէ երկու անձնաւորութիւն իր կողմից և նշանակած ժամանակը լիսի երեւում:

Ես դպրոցական որոշ գործերով ժամանակաւորապէս հեռանում եմ Երևանից, իմ կողմից ընտրած մարդկանցով նշանակած օրը կը լինիմ Երևանում: Ընտրած անձնաւորութիւնների անունները կը յիշեմ նրանցից համաձայնութիւն ստանալուց յետոյ:

Ոչ ոք չի ժխտի, որ ճշմարտութիւնը լուսաւորանելու միակ միջոցը սա է:

Ուսուցիչ՝ Արշակ Պողոսեան:

«Կոստ».

Յովհ. Ադոնցը «Մշակի» № 167-ում գրում է. «Հաստատ աղբիւրից տեղեկացել ենք, որ Զանգեզուր գաւառի Բոնակոթ գիւղի ծխակաղպի ուսուցիչներից մէկի՝ Գէորգ Հայրապետեանի ուսման վկայականը գնելով նախկին խառնութեան Արշակ Յակովբեան Պօղոսեանի գրաւարութեան տակ, հնարաւորութիւն է տալ վերջինիս ուրիշ վկայականով ուսուցչութեան պաշտօն վարելու նուիրել շրջանի գիւղերից մէկում անցնել 1912—13 ուսումն. տարում»:

Ի պատասխան այդ տողերի հարկ եմ համարում ասել, որ ես նոր չէ, ինչ ուսուցչութեամբ եմ զբաղւում, այլ չորս տարի սրանի առաջ, Վերջին 1912—3 ճեմարանական տարու պաշտօնավարել եմ ոչ թէ նուիրել շրջանի գիւղերի մէկում, այլ Ղազախի շրջանի Աշտ-Ջուր գիւղում (Թիֆլիսի թեմ.) իմ իսկական անւամբ. ինչպէս և յայտնի եմ եղել ուսուցչութեան ասպարէզում Արշակ Յակովբեան Պօղոսեան, այլ ոչ թէ՛ ինքն ինքն Գէորգ Հայրապետեան, ինչպէս կարող են հաստատել թեմի առաջնորդի № 98-ի գրութիւնը, թեմ. տեսուչ Յ. Տէր-Միրաքեանը ու գիւղի ժողովուրդը:

Որ պ. Յ. Ադոնցի գրածը զուտ զրպարտութիւն է, այդ մասին խօսել լինել չէ կարող. վերջապէս ինչ կեղծելու կարիք ունէի, քանի որ նոր չէի պաշտօնավարում և ես արդէն ճանաչուէի թեմ. առաջնորդների և տեսուչների կողմից:

որպէս արժանատի ուսուցիչ, ինչպէս կը պարզեն իմ «գոհունակութեան թղթերը» ստացած դատական տեղերից և տեսուչներից:

Յ. Ադոնցը սկզբում գրում է, որ հաստատ աղբիւրից է քաղել այդ տեղեկութիւնները և յետոյ աւելացնում. «Յանկալի է խմանալ թէ ճիշտ է արդեօք այդ»:

Եթէ «հաստատ աղբիւրից» տեղեկութիւն ունէր, էլ ինչու է ցանկութիւն յայտնել ստոյգ իմանալու:

Այս ամենից յետոյ, Յ Ադոնցը, այս նամակը լոյս տեսնելուց յետոյ, մի շարաթւայ ընթացքում, եթէ հրապարակով ներողութիւն չը խնդրի իր արած զրպարտութեան ատիթով, ես ինձ իրաւունք կը համարեմ գործը յանձնելու մարմնատուր իշխանութեան դատարանին:

Ուսուցիչ Արշակ Յակովբեան.

«Մշակ».

2 սեպտեմբերի 1913 թ. № 202. Թիֆլիս.

Ուսուցիչ Արշակ Պօղոսեանը 1912—13 ուսումն. տարում պաշտօնավարել է թեմիս Աշտ-Ջուր գիւղի եկեղեցական ծխական զպրոցում: Ուրիշ վկայական չէ ներկայացրել:

Թեմական տեսուչ՝ Յ. Տէր-Միրաքեան

(Քաղաւթ)

19 յունի. 1913 թ. № 25. Ղազախ.

— Այլև յայտնում եմ, որ նորին Սրբազնու-

թիւնը ամսոյս 18-ի իր թ. 98 առաջադրութեամբ
ուսուցչական պաշտօնում հաստատուել է պ. Ար-
շակ Պօղոսեանին:

Գործակալ Զաք. քհ. Ապրեսեան:

ՄԻ ԴԻՄՈՒՄ ԲՈՆԱԿՈՅԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Բազու, դեկտեմբ. 31-ին.

Ամսիս 29-ին, պաշտօնատեղիցս փերագատ
նալով Բագու, իմացայ, որ Բանակոթի զպրոցի-
փակ է և փակման պատճառը համարում են ինձ
են կուզէի բացատրութիւններ տալ այդ առիթով
Բանակոթիցի երիտասարդութեանը, և որովհետեւ
որպէս գործի մարդ, աւելի քան յունւարի 6-ը
չեմ կարող մնալ Բագուում, ռւստի առաջարկու-
եմ Բանակոթի երիտասարդութեան լիազօրներին
կազմել լիազօրական ժողով հէնց այդ ժամանա-
կամիջոցում, յայտնելով ինձ ժողովի տեղը և
ժամանակը:

Իմ հասցէն՝ Вибн-Эйбать „Каспійское то-
варищество“, Николаю Теръ-Геворкянцъ յանձնել
Արշակ Պօղոսեանին:

Սպասում եմ Արշակ Պօղոսեանի:

«Բագուի Զայն»:

Զ. (Քաղաք)

13 դեկտ. 1912 թ. Ղազախ.

—Օր չի լինիլ. որ մարդիկ չը պատահեն
ինձ և գոհունակութիւն չը յայտնեն այս տարւան
դրկածս լաւ ուսուցչի համար. «Թէև ոչ մի մաս-
նակցութիւն չեմ ունեցած գործին»:

Յարգանքով Զաք. քհ. Ապրեսեան:

Ղ. V/1 914 թ.

Բարանասարա

Սերելի Արշակ:

Ստացայ ինձ մտահոգութիւն և մխիթա-
րանք պատճառող ուշադրաւ նամակդ:

Մտահոգութիւն-այդ գարշու գորշ հորի-
զոնում գործողներին մտածեկակերպի մասին.

Մխիթարանք-քաջամարտիկ զինւորի, շե-
փորների թնդանթների տարափի տակ, մահուից
սլաքներ ուղղող շիտակ երիտասարդները հո-
գու արիութեամբ: Աչինջ, սիրելիս, դու մի մը
հատիք, մենակ չես, եղբի անհասանելի: Արշ-
մարտութիւն ես տաւմ, մագաղան գաւազանի մի
հարւածով չէ, որ պիտի ուղղուին անուղղան-
ները, ճշմարտութեան զինւորների խնկելի ա-
կորները կերտած կամուրջները պիտի հանեն
այդպիսիներին հանգիստ և գէպի լոյս: Քաջացիք
և արիացիք:

Բարեններով քո՝ Մեսրոպ քհ. Էդիլեան:

Ճ. ՄԻ ՀԵՐՔԻՈՍ

Բազում յուն. 3 ին.

Կարգալով «Բագուր Զոյն» ի № 2-ի մէջ զետեղւած «30-ամեայ դպրոցի փակման պատճառները վերնագրով յօդւածը, որում Բոնակոթի ծխական դպրոցի փակման պատճառը վերագրում են ինձ, քերելով մի շարք անճիշտ փաստեր, որոնք յօդւածագրերի աստիճանաբար պատմել են զիւզից եկած երկտասարդները, և մասամբ էլ յենուել են մամուլում լոյս տեսած գրութիւնների վրայ:

Մի կողմ դնելով զիւզից եկած անճերի խարդախ պատմութիւնները, ևս կանգ կառնեմ մամուլում լոյս տեսած վրայ:

Պիտի ասեմ, որ ևս ուսուցիչ մարդ լինելով ոչ մի նիւթական հնարաւորութիւն չունիմ ստանալու հայ լեզուով հրատարակող պարբերական ընդ որ թերթերը, որպէսզի հարցը հրապարակ հանելուց յետոյ, իսկոյն և եթ կարողանամ պատասխանել: Պ. Սադ-ը, ինչպէս լուծւում է այստեղ գրած է եղել Բոնակոթի թայֆայից և որ ուժեղ թայֆան գրել է իմ թիկնածութիւնը այն ժամանակ միայն, որ ևս ամօրի էլ աւելի պարագայուել էի Աշտճի դպրոցում: Պարզ է ուրեմն, որ Բոնակոթի թայֆան սխալուած է եղել գործառւոյն:

Յօդւածագիրները յենուելով տղետ երիտասարդների պատմութիւններին՝ ցանկացել են անճական վրէժխնդրութեամբ մօտենալ խնդրին, քերելով հետեւեալ ենթադրական պատճառները.

ա) Որ իբր թէ իմ անճական հաշիւների համար ևս փակել եմ տուել դպրոցը, որտեղ սովորում են այն քրտնաթոր գիւղացիների երեխաները, որոնց յատկապէս թիւան խնդիրը իմ սրտին այնչափ մօտ է եղել, որ ևս թողած անճական շահերը և Ագուրիսի նման պաշտօնատեղիս, քնացել եմ Բոնակոթում:

Իսկ թէ ով է ցանկացել աւելի ուժեղ լինել խաւարի թագաւորութիւնը, ևս, թէ պ. Յովհաննէս Տէր Գէորգեանը:

Որպէս փաստ, կարող է ծառայել հէնց զբարդարանի վերաբերմամբ գրած այն դայրոյթները, որոնք լոյս տեսան իր ժամանակին «Աշխատանք» թերթում, որտեղ Բոնակոթի ուսման ծառաի պատանիները կարողացան վար դարնել պ. Յովհ. Տէր-Գէորգեանին, իր «Միւսնեցի» կեղծ ստորագրութիւն կրող յօդւածի համար:

Որ Բոնակոթցին չգիտէ, թէ ինչպիսի զբաւարին կացութեան մէջ է եղել ուսուցիչ Արշակ Պողոսեանը (ևս) դպրոցի յաւելիալ շէնքի կառուցման գործում և նրա տոկունութեան արդիւնքը չէ, որ այսօր ամբողջ Սիսիանը չունի Բոնակոթի դպրոցի նման շէնք:

բ) Կուլտուրական Միութեան 400 սուրբունակաստի առաքումը դարձեալ կապ չունի ինձ հետ. դրա մերժումը կատարուել է հանգուցեալ շրջանային տեսչի օրով Բոնակոթում, ծխականների ժողովում, որտեղ հանգուցեալ Տէր-Մինասեանը և պ. Գառնիկ Քիալաշեանը զէմ են եղել ձրիակերութեան սկզբունքին և այդ ազդեցի-

Թեան տակ հասարակութիւնը իր մի համախոս-
տականով մերժել է այն:

Այդ 190³/₁₀ ձեւարանական տարում էր 19⁰ 11
ձեւարանական տարում, իմ հոգաբարձութեան և
հայր Ներսէս վարդապետ Մելիք-Թանգեանի
խնդրանօք դիմումներ են ուղարկուած Միու-
թեանը, որոնք մնացել են անպատասխան, երևի
այն պատճառով, որ Միութիւնը շատ դպրոցնե-
րի նպատակներ կտրեց, որոնց թւում և Բռնակո-
թիւնը:

դ) Երևանի թեմից հեռացնելու պատճառը ե-
ղել է վարժուհու խարհրայութիւնը, որի գործի
հետեանքը արձանագրուած է եղել մամուլում,
որից ես ես № 932-ի գրութեամբ իրաւունք ըս-
տացայ պաշտօնավարելու նույն թեմում:

«Հորիզոն»-ի գրածին ես պատասխանել եմ,
սակայն շատ ուշ, որ և չէ տպագրուել:

ե) Պ, Յովհ. Տէր Գեորգեանը և իր ընկեր-
ները դպրոցի փակման առիթից օգտուելով, հն-
թաղիւ են, որ իբր թէ իմ հզօր թոճիչները Աշա-
ղրից էլ կտրող էին գործ կատարել և Բռնակո-
թում:

Ինչ համախոսական, ինչ յարաբերութիւն-
ների մասին է, որ ես իբր թէ ունեցել եմ Բրու-
նակոթի թայֆայի հետ և վերջապէս ինչ թայ-
ֆայ է, որ իմ օրով չի եղել: Եւ եթէ իրաւ ես
զրաւոր յարաբերութեան մէջ եմ եղել նրանց
հետ, այդ դէպքում թող երևան հանեն իմ նա-
մակները: Այդ անել շատ դիւրին է, մանաւանդ,
որ յօդուածագրի եղբայրն է հոգաբարձու ան-

շամը:

կ) Իմ ուր սովորելու մասին գրում են, որ
իբր թէ աւարտել եմ «միայն և միայն» տեղիս
խական դպրոցը և աշակերտելով հօրս ձեռնդէ-
ի խառութում՝ ձեռք եմ բերել վաշխառուին
տառէլ վկայականը: Թէ որքան շինձու են
«միայն և միայն» բառերը, պարզում է իմ քա-
լաքային դպրոցի ստացածս և Բագում Գիմնա-
լիօնի դասընթացքից անցած կրթութիւնը:

Այս մասին երկար կանգ առնելու կարիք
եմ դրում, քանի որ կրթականի մէջ գնահատ-
ած եմ յայտնի մանկավարժների կողմից, որոնց
լրաւորները կարող եմ ներկայացնել խմբագրու-
թեանդ:

զ) Որ ես կեանք այլասեռողներից չեմ, ներ-
կայացնում եմ իմ վարք ու բարքի փաստաթղ-
թիւը ստացած զանազան հաստատութիւններից:
Որ ես լիակատար իրաւունք ունիմ պաշտօնավա-
րելու մեր դպրոցներում, թող կարգան «Նոր-
իպրոցի» մէջ Թեմական խորհրդի որոշումները:

Կարծեմ այսքանն էլ բաւական է ցոյց տա-
ւ համար, թէ որքան անկորրեկտ զրչի տէր
սնձնաւորութիւններ են յօդուածագիրները, ո-
րոնք օգտուելով տղետ մարդկանց փափկութե-
ւից, իրաւունք են համարել խօսելու 300 ի ա-
ռուով: Թող խօսին այդ պարոնները, մինչև որ
այսը թափանցի Բռնակոթի տղետ երիտասար-
դութեան:

Երկար կանգ չառնելով մանրամասներ
այ և խնայելով լրագրի սուղ էջերը, այդ հար-

ցը, «Բռնակոթի գարոցի փակման պատճառը ինձնից շատ հեռու եմ համարում, յայտնելով առեկի կարևոր տեղեկություններ:

Որ հէնց այս օգոստոսի 20-ին իմ հրաւիրած վարժուհին, Յովնանեանաւարտ, պաշտօնավարողները գրիչ են վերցրել ու ցանկացել են ընկնել գիւղում մի ամսից առեկի: Որ ուսուցիչները հրաւիրելու համար գրել եմ երեանի փոխընկերակալին, որ յանձնարարել է Տաթևի հոգևոր կառավարութեանը ուղարկելու: Իսկ ինչ է պատճառը, որ զրկածս վարժուհին հեռացել Բռնակոթից և տասնեակ մատաղ ոյժեր փողոնեալ... Միթէ ձեր սարքած «սկսողակները չէին:

Մինիստրական գարոցի սկզբունքը պաշտպանել է հաշտարար միջնորդը և ոչ ես: Դրա մասին «Հորիզոն-ում» գրել է պ. Մեսեանը:

«Բագրի-Չայն»

Ուս. Ար. Պողոսեան

II

Հազախ, յուն. 20-ին

«Պրիկաշչիկ» պ. Յովհաննէս Տէր-Գեորգեանը որ դիտմամբ իրենց պատասխան գրութեան մէջ գարձրել է՝ Յովհաննէս Տէր-Գրիգորեան, «կարածիկ» պ. Սամսոն Յովհաննիսեանը, գաղտնիքներ շրջմովիկ պ. Կարապետ Իսկանդարեանը ալլոք՝ որոնց միայն յատուկ է չը ճանաչել տէ պազրութեան խօսքի սրբութիւնը, իմ փառապան հերթումներին (Բագրի Չայն № 5) պատասխան են իրենց ազականաւած կեանքի հազար ու մ վերելքների յատկութիւններով. յատկութիւն

ներ, որոնցից կարգին մարդը շատ հեռու է լինում:

Հէնց իրենց յօդածի հոգեբանական կողմը պարզում է թէ ինչ հոգեկան պրօբլէմների տակ չցել մէկին, որին գնահատել են նրա գործնէութեանը մօտ եղող մարդիկ և նրա ժողովրդականագիտական դիրքը:

Երբ Բագրի եկայ ու խմացայ Բռնակոթի գարոցի գրութիւնը, և իմ հասցէին տարածած քակտէնները, «Բագրի-Չայն» № 2-ի մէջ, իմ մի խմածով խնդրիցի այդ հոչակած լիազօրներին աջատուութիւններ լսելու:

Նշանակւած ժամանակը անցնում է. և ուէկը չի ցանկանում դուրս դալ գրչի խզրզանքի լակից ու գոնէ տարրական քաղաքականութեամբ խօսենալ խնդրին:

Մեր զանցառու լիազօրները չը հասկանալով պազրական խօսքի վեհ նշանակութիւնը, շահաչափութեան տապարէզ են գտել մօմօւրի էջերը, արձնելով այն «Սիւնեցու» ռիսկալների միայր:

Պարօններ. չէ որ «Բագրի-Չայն»-ի խմբարական կազմը ճշ իմ և ոչ էլ Ձեր «Փիլեանօհան» գիտէ. չէ որ յայտնի գիտնականի ասած էր են՝ Ասիւր, ով է ընկերդ. կասեմ, ով ես երդ:

Cafe-Chantant-ներում անւած «կարածիկներ», «պրիկաշչիկներ», զատարանի շրջմովիկներ, հեռուութիւն կանէիք չը խօսել Ձեզնից հեռու,

շատ հետու դասակարգի մարդկանց մասին, Դուք, Ձեր Cafe-Chantant-ների յատկութեամբ միշտ մօտենայ դիպչելու ուսուցչի արժանապատուութեանը, իրաւունք միք համարի յաճախ կրկնելու՝ դպրոց, կրթութիւն, մատաղ սերունդ բռները, որոնց արտասանելը Ձեր ապականւած շրթունքներով, մի մեղսագործութիւն է. որովհետեւ Ձեզ նման պղծում էք սրբութեան տաճարի անունները, Ձեզ աւելի շուտ սազ է գալիս վազել թղթախաղի սեղանին. լօտօ-ին ու հրապուրիչ սեռին, իսկ դպրոց, կրթութիւն, մատաղ սերունդ, սոսկալի է լսել Ձեր ապականւած շրթունքներից:

Թէպէտ և, իմ արժանապատուութիւնը թոյլ չեմ տալիս գլուխ դնել Ձեզ նման կոյր, ցնորամիտներին, սակայն լուութիւնը համաձայնութեան նշան համարելով հանդերձ, մէջ եմ բերում հետեւեալ դարձեալ փաստացի հերքումներս:

Լսէք, զանցառու ցնորամիտներ. Դ. Յովհ. Տէր-Փէորգեանը, որ բացի իր ալրիկաշէիկական գործերից դուրս ոչինչ չը գիտէ. և գլխաւորապէս դուք. Ձեր գոյութեան օրից ինչ մի շօշափելի գործ էք կատարել Բռնակոթում, որ այսօր մեզ էք համարում համեմատուել ինձ հետ: Ինչո՞ւ էք մոռացել Ձեր անհեղինակութիւնը, սպառողական խանութ հիմնելու մէջ, չնայած ամենայն հեշտ բանն էր գիւղում: Ի՞նչ եղաւ, ինչո՞ւ մթնոլորդը գրկեց նրան:

Պ. Յ. Տ.-Պ. Ինչո՞ւ էք մոռացել, որ միակ պաշտպանն էիք պ. պ. Աւետին Շամիրին, Դի-

լանին, որոնք խեղճ ու անճարացած ամբոխի
հազարները կլանել էին. հազարներ, որոնք մտել
էին պարոն, Ձեր սիրած ու պաշտաց դռնիկ հաս-
տափորների որկորը: Հազարներ, որոնց «կլան-
ման» բուն կորիզը հէնց ինքդ էիր քո արբան-
եակներով հանդերձ:

Ո՞վ էր այդ հազարների հրեան հանողը.
Ո՞ւմ ցանած սկզբունքները ոգևորեց ձեռնունայն
գիւղացիութեան արդարութեան ձայնը շրթունք-
ներին հրապարակ գալու, պահանջելու այն. և
վերջապէս, որ մէկը արձանագրեմ, որոնց և՛ ժա-
մանակ և՛ աշխատանք է պէտք, որ դժբաղդա-
բար չունեմ:

Եւ այսօր, տգիտութեան պարուրներում խեղ-
դած երիտասարդներդ, անշուշտ մեղք կը համա-
րէիր Ձեզ ինձ հետ համեմատել... Ո՞վ չէ ծանօթ
մեր գիւղական միջավայրի ոշխարային հետեողա-
կանութեան թագաւորմանը, ո՞վ չէ ենթարկւել
այդ հօտի հարւածներին:

Միթէ՞ կարծում էք թէ մենք զարմանում
ենք Ձեր լակոնական գրուածքներից, քաւ լիցի:
Գիւղից եկած երիտասարդներին ես անւա-
նել եմ «խարդախ», «տգետ», «գոհիկ», հիմայ
էլ պնդում եմ, որ պարզ է հայելու պէս: Իսկ
այն, որ իբր թէ ես նրանց գիտակցութեան և
նրանց բարոյական տախտակի վրայ կանգնած
լինեմ, այդ Աստուած ոչ անի, աւելի շուտ գերեզ-
ման իջնելս կը ցանկայի:

— Ուսմանս մասին, անպատկառ պարոններ,
ուրացողութեան ամենաբարձր գաղաթի վրայ եմ
տեսնում Ձեր պատկերը:

էդ հնց է, որ եղածը չեղած էք ուզում համարել և դորանով հագեցնել Ձեր սխալական ներքինը:

Որ ես բացի ծխականից աւարտել եմ քաղաքային դպրոց և ունիմ վկայական № 4. 1900 թականից ստացած. և որ հէնց Ձեր քթի տակ, Բագում ամսական յիսուն ուսուցիչ վճարելով գիմնադիտի դասընթացըն էի անցնում, այդ էլ կարող եմ հաստատել ուսանող մարդիկ:

Ուրացողութեան վերջին միջոցն էք ընտրել և այդ միտ ու արին դարձած յատկութիւն է Ձեր մէջ, որ բուժել անկարելի է:

— Կուլտուրականների 400 ուսուցիչն զանցառու պարոններ, կրկնում եմ մերժել է համայնական ժողովում հանգուցեալ Տէր-Մինասեանի և պ. Գառնիկ Բալաշեանի ձառերի ազդեցութեան տակ: Նրանց ուսուցիչը ընդունել է, չի ընդունել նրա կինը վարժուհու պաշտօնով, որի մասին չեմ արտայայտում:

Կնոջ պատճառով հեռացել է ուսուցիչը և այդ գործը ժամանակին քննութեան է առել հանգուցեալ տեսչի օրով:

— Հանգուցեալ Տէր-Մինասեանի և պ. Գալաշեանի անունները յիշել, Ձեզ նման ցնորամիտները միայն կարող են խաղ համարել: Պ. Գառնիկ Բալաշեանը կենդանի է և հրապարակ կը գայ Ձեզ, ստախոսներից անարգանքի սխնին գամելու:

Այդ երեւի հրկար չի տեւի. ես նրան փրկորում եմ որպէսզի յիշեցնեմ իրենց արածը ու

անտեղի իմ դատապարտելու:

— Յիշատակում էք «Ս. Զաւարեանի» անուն շահագործում. պարոններ. ամաչել ու կորմրել է պէտք. Սիմէօն Զաւարեանի դատախազները, (և ոչ սոսկ Ձեր սիրած գոհակներին) որոնց զէմ իրաւ կուել եմ, Բոնակոթի հալածած խեղճերը (հետ միացած) եւ այնքան եմ ընդգրկել, որ միշտ էլ առաջնորդում եմ նրա տեւալով. և այդ շատ պարզէ, քանի որ լաւ գիտէք, որ ուրիշ ասպաւզներում ես աւելի լաւ պայմաններում կապրէի, մէկը հէնց հօրս Նախիջևանի խանութում. հօ լաւ գիտէք բոլորդ:

— Իսկ հայհոյել, այդ Ձեր փողոցայինների գործ է և ոչ հայ ուսուցչի:

Սուտ չէ տաւած, թէ մարդու թշնամին էլ գլխուն լինի, լաւ է: Ես ինչ ասեմ, և ինչպէս գլուխ դնեմ Ձեզ հետ խօսելու:

Դուք ըստ երևոյթին այն իւրատեսակ անհատներից էք, որ ամբողջ աշխարհը կարծում էք Ձեզ պէս:

Չորրորդ կէտի՝ վարժուհու դէպքի մասին ինչ գրեմ, քանի որ փակւած հարց է և այդ առթիւ ունեցած գրութիւններս մամուլում, զետեղւած են զբքիս էջերում:

Ձեր յիշատակած ուսանողի, ուսուցչի «դոնոսներ»-ը կարդացել եմ հէնց նոյն թիւում. որոնց ջան ու ջիւղն էր բռնել իմ տեղը. բայց ապարդիւն. մէկը հէնց Ձեր Բազմու տղան. գոն է լսէք, առիթ մէք տայ մի առ մի գրի առնելու դրանց արարքները:

Հինգերորդ կէտին կտտէի, որ լաւ կանէիք

կարդայիք Ձեր առաջի յօդածը, գուցէ ինքներդ Ձեզ կը բռնէք:

— Ձեք ուրանում, որ թայֆաները գոյութիւն ունեն հայ գիւղում. միայն իմ օրով Բռնայ-կոթի թայֆան շնորհիւ Ձեզ պիտիների. բացակատօնական անձնաւորութիւնների, որոնց գործը ինձ հետ է եղել, այն էլ շէնքի օրով միայն, որոնք դարձեալ ոչինչ չեն կարողացել անել:

— Դպրոցի երկուսի բաժանելը իմ օրով առեղծւած է. կատարել է պ. Մուշեղի և կուլտուրականների ուղարկած ուսուցիչների օրով:

— Սօսում էք հասարակական գործերի մակական գործ, գործնէութիւն. թուում է, եթէ իմացել էիք ու լսել իմ գործնէութեան մասին, խոհեմութիւն կանէիք սուս մնալ:

Որ ես վարժուհու հեռացումը լսել եմ Բագում, որ յարաբերութիւն չեմ ունեցել հոգաբարձութեան հետ, այդ մասին խօսել լինել չեի կարող:

Ձը հասկացող պարոններ, լաւ լսէք. — իմ հրաւիրած վարժուհին օգոստոսի 20-ին ճանապարհել է գիւղ. Բագում իմացայ որ մի ամսից յետոյ թողել հեռացել է միևնոյն թեմի Դուրդուղուի գիւղը: Ապա ինչու, Ձեր գոված թեմակալը անարժան մէկն էր:

Որտեղ է տեսնւած, որ հոգաբարձութեան հրաւիրած վարժուհին, (ընդգծումը մերն է Ա. Պ.)

հեռացւի տեսչի կողմից առանց յարգելի պատճառի:

Պարոններ, իզուր տեղը սարով — քարով միք ձգի, այդ բոլորը Ձեր, և Ձեր պաշտած երիտասարդների «սկանդալներն» են, որ առիթ է տւել փակել դպրոցը, որը անխղճօրէն ինձ էք վերագրել:

Էլի եմ կրկնում, եթէ ցանկայի փակ պահել դպրոցը, յիսուն ուսուցիչ պարտք վերցնելով վարժուհուն գիւղ չէի ուղարկի, որը մինչև օրս էլ մնում է ստանալու: Եթէ ցանկայի փակել, չէի գրի Երևանի Թեմին դատատունի հրաւիրելու: Միթէ այս բոլորը չէն գալիս պարզելու ճշմարտութիւնը:

— Այո պէտք է ապշէք, քանի որ դուրի էք տարրական հասկացողութիւնից էլ: Անհատը ծառայելով մի միջավայրում, մի հաստատութեան մէջ. իրաւունք ունի ստանալու համայն միջավայրից կամ հաստատութիւնից «ծառայութեան թուղթ» կոչւածը: Որի մէջ արձանագրւած է լինում անհատի լաւ ու վատ կողմերը: Այս սկզբունքային բան է և հեռու Ձեր սահմանափակ գիտակցութիւնից. դրա մասին ժամանակին գրել է «Հորիզոն»-ի էջերում. հէնց ուսուցիչների վերաբերեալ: Տասը տարով ինձնից հեռու (ընդգրծումը մերն է Ա. Պ.), գուցէ և ինձ չ'ճանաչող պարոններ, ինչ բարոյական իրաւունք էք համարել խօսել իմ վարքի մասին:

Համեստութեան էտիկայից ճառող պարոններ, իրաւ, միթէ այդ Ձեր խելքի բանն է: Շատ ծիծաղելի է տեսնել Ձեր «Ֆիզիկանօմեան»

Անուխիսի մասին խոսելիս, որի երկրորդ տարւան պաշտօնական գրութիւնը, յուլիսի 25-ին գրեած, ներկայացրած է խմբագրատանը պ. Սիմէօն Յակովբեանին:

Էլի պնդում եմ, որ միայն ու միայն քրդա-նաթոր գիւղացիների շահերը պաշտպանելու համար թողի հին պաշտօնատեղիս և այդ գնահատած է Բոնակոթի երախտագետ հայրերի կողմից:

Շէնքի մասին, երախտամոռ պարօններ, լաւ լսէք. երբ ևս առաջին տարիս պաշտօնավարում էի Բոնակոթի դպրոցում, մի շարք անյարմարութիւնների առաջ էի կանգնած:

Ծխականների մի ժողովում, յարգում էի իմ առաջարկութիւնը՝ յաւելեալ շէնքի իրագործման հարցը:

Միևնոյն տարւան մայիսի 1-ին, իմ N 26-ի գրութեան համաձայն Բոնակոթ է գալիս հանգուցեալ տեսուչ Տէր-Մինասեանը, ռեսուցիչ պ. Սիմէօն Տէր-Մինասեանի հետ: Այդ օրը, հանդիպականների խումբ բազմութեամբ գրում է զըպրօցի յաւելեալ շէնքի հիմքը, բաղկացած մէկ գահիճից և զրադարան-ընթերցարանի սենեակից: Այդ մասին «Հորիզոնում» գրել է օր. Սաթեմիէ Յակովբեանը (ըոյրս) իր ժամանակին:

Մայիսից մինչև սեպտեմբեր շէնքը բոլորովին վերջացած էր. սակայն ուժ տոկունութեամբ, ուժ էր կանգնած գիւղական կուլակներին, հզօրների, Տաթևի հոգեւոր կառավարութեան գրադրի երկուստեքարջաւորների կամայականութիւն-

ների առաջ. ուժ «եռապով» Գորիս տարան. ուժ էր հաղարաւոր վերստեր հեռաւորութեան վերայ գալիս Բագու նստարանների համար և ուժ ծախքով. ուժ էր իր ստացած ողորմելի ոռճիկը գործադրում շէնքի աւարտման համար. ուժ էր ամբողջ հոգով կպել գործին ուշադրութիւն չը դարձնելով ամառայ հանգստութեան, մաքրութեան, առողջութեան վրայ. ուժը յայտնի չէ, որ ևս ամբողջ ամիսներով մշակի պէս աշխատել եմ շէնքի վրայ:

Եւ այն միջոցին, երբ դուք հռչակած լիազօրներդ, Ձեր հայրենիքի վիշտը թողած, «Cafe»-ներում Ձեր անբովանդակ գոյութիւնն էիք ցուցադրում X-երին, իր վաթանի ցաւերով ապրող ռեսուցիչը, քաշած խուլ անկիւն, մտածում էր իր հարազատ վաթանին օգտակար լինելու համար:

Սապատաւորի պատկերում Ձեզ տեսէք:

Այս կը լինի իմ վերջին տեսիլքը Ձեզ:

* * *
 Եւ զայն քանի որ ստույգ չէ ծնած եւ
 չէ ուսած գործիք լինելու պիտի կամենայ, — քան,
 որի միակ գեները՝ ազնիւ միտքն է, համարիս հա-
 մոզմունքը, — քան, որ չէ հնազանդում կրօնին
 չէ երկնում մահաւանդ, չէ կապած աշխարհիս
 հետ շահաւորական տեսչերով: Այդպիսի մարդն
 ազատ է յոյսով, կամ երկիւղի շարժումով: Եւ ին-
 քուն է ինքն իրեն, եւ առանց ոչինչ ունենալու՝
 հարուստից հարուստ է: Ուստի

Ապացուցւած փաստ է, որ մեր գարշ ու
 գարշ մթնոլորդում գործողներին առանց այն էլ
 մեղկ պատկերը խղճալի է դառնում տիրակա-
 նութեան հակումն ունեցող անհատների կողմից:

Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ ա-
 պագան, այն էլ վարդապոյն ապագան, նոյն խեղճ
 ու մեղկ պատկեր ունեցողներինը լինելու է:

Ապագայի թարմ ապրումներով շարունակե-
 լու ենք մեր սիրած ու պաշտած մթնոլորդում
 նոյն ուղղութեամբ, քաջ գիտենալով որ աւելա-
 ցընելու ենք նոր-նոր հակառակորդներ, որոնք
 սովորական երեւոյթներ են մեր կեանքում:

ԱՐԿԱԴԵՍ

Վ Ե Ր Զ

Վամարանական կրթությամբ կանանց ատյիպիսի իր
 երախտագիտությունն է հայտնում հեղինակներին՝
 հոգիվածները տրամադրելու համար:

ակարգչային օպերատորներ՝ Արմինե Նապարեթյան, Մնակիր Ավագյան,
 Գայանե Ավագյան

իր Բոյակչյան

<< Ազգային գրադարան

NL0216209

սան 375010

սն ՄԵԾԻ 4

352/58-15-83

E-mail: aawue@arminco.com

46. 202